

Forfatteren er ph.d. i dansk sprog og arbejder som ekstern lektor ved Aarhus Universitet.

Kathrine Thisted Petersen:

Århusiansk sprogbrug anskuet i lyset af den igangværende standardiseringsproces

1. Tidligere beskrivelser af århusiansk

Indtil videre er der kun foretaget få undersøgelser af sprogbrugen i Danmarks næststørste by Århus. En af de første omtaler af en særlig århusiansk sprogbrug findes i skriftet 'De literis libri duo' ('To bøger om bogstaverne') der er skrevet af professor ved Københavns Universitet Jacob Madsen Aarhus i 1586 (undersøgelse i Skautrup 1931). Omkring 300 år senere anvendte Jensen (1898) sproget i Århus som repræsentant for det der dengang blev opfattet som rigsdansk. Systematiske optegnelser af fonetiske, morfologiske, syntaktiske og leksikalske træk finder man imidlertid først i forbindelse med Nielsens (1953) og Jensens (1967) artikler. Mens Nielsen (1953) tager udgangspunkt i de karakteristiske træk omkring nedfældningstidspunktet, giver Jensen (1967) en detaljeret liste over de standardafvigende træk der blev brugt i hendes barndomshjem mellem 1900 og 1910. Nielsen (1998) og Christensen (2012) har senere foretaget henholdsvis en sociolingvistisk og en etnografisk undersøgelse af nogle af disse trækforekomster i en række optagelser fra 1989-1990 resp. 2002-2004. Efterfølgende har Arboe & Hansen (2009) samlet de typiske træk i en artikel om sproget før og nu.

Med henblik på at give en oversigt over de overleverede træk fra de tidligste beskrivelser af Århusproget fra første halvdel af det 20. århundrede præsenteres i nærværende artikel en statistisk undersøgelse af ni indfødte århusianeres sprogbrug. I sammenligning med Christensens (2012) undersøgelse vil udbredelsen og frekvensen af disse træk til sidst blive anskuet i lyset af den igangværende

standardiseringsproces. Det skal fremhæves at det statistiske grundlag ikke er stort nok som udgangspunkt for en sikker vurdering af trækkenes resistens. Imidlertid kan undersøgelsen indicere en aldersbetinget forskel mellem de forskellige træks udbredelse og frekvens. For en mere omfattende og detaljeret analyse af de århusianske informanternes sprogbrug i forhold til deres egen sprogvurdering henvises til Petersen (2013). Mens alle eksemplerne er gengivet med en halvfin IPA-lydskrift i Petersen (2013), anvender nærværende artikel i overensstemmelse med redaktionens krav en grovere Dania-lydskrift. Termen rigsdansk dækker i det følgende over det danske talesprog som ikke er lokalt bundet, og som ifølge Brink & Lund (1975 II:763-769) historisk set er en københavnsk varietet.

2. Undersøgelsens informanter

Som repræsentanter for det nuværende sprog i Århus er ni informanter med fødselsår fra 1943 til 1983 blevet udvalgt. De potentielle informanter blev opsøgt dels gennem et opslag hos busselskabet Aarhus Sporveje, dels gennem forespørgsler hos kolleger, bekendte og allerede interviewede informanter. De udvalgte informanter opfylder alle kriteriet om at være født, opvokset og bosiddende i Århus eller omegn som omfatter postnumrene 8000, 8200-8270, 8361 og 8381. I de fleste tilfælde har informanternes forældre og i mange tilfælde også deres bedsteforældre enten århusiansk eller i bredere forstand østjysk proveniens. Kun to af informanterne (Leif og Jan) skiller sig ud ved ikke at have udelukkende århusianske eller østjyske forældre. Den køns- og socialklassesæssige fordeling er derimod tilfældig. Med udgangspunkt i Gregersens et al. (1991:19-25) tre indikatorer jobkategori, arbejdsmæssig position og uddannelsesniveau kan otte af de i alt syv mænd og to kvinder således placeres inden for arbejderklassen. Kun Ole tilhører middelklassen med sin revisoruddannelse. Om der findes sproglige forskelle informanterne imellem som kan være betinget af deres proveniens eller socialklassesæssige tilhørsforhold, vil ikke blive diskuteret i nærværende artikel.

Nedenfor præsenteres informanterne i aldersmæssig rækkefølge fra den ældste til den yngste person. I samme forbindelse oplyses deres uddannelse, erhverv, socialklasse og familiære baggrund:

- 1) Leif (født 1943): blikkenslager af uddannelse; driftsmester; forældre og bedsteforældre fra København.
- 2) Janne (født 1946): biblioteksassistent; forældre og bedsteforældre fra Århus og Fårup (mellem Randers og Hobro).
- 3) Finn (født 1951): litograf af uddannelse; buschauffør; forældre fra Århus; bedsteforældre fra Thisted og Svendborg.
- 4) Jan (født 1952): smed af uddannelse; direktør; forældre fra Århus og Ålestrup (Nordjylland); bedsteforældre fra Århus, Viborg og Ålestrup.
- 5) Ole (født 1952): revisor af uddannelse; afdelingsleder; forældre fra Århus midtby og Lystrup; bedsteforældre fra Mørke og Stjær.
- 6) Peter (født 1953): Handelshøjskolens Diplomuddannelse; buschauffør; forældre og bedsteforældre fra Århus.
- 7) Lars (født 1962): gymnasie- og handelsskoleeksamen; selvstændig købmand; ophold i Odense og København af i alt 5-6 års varighed; forældre og bedsteforældre fra Århus.
- 8) Bjarne (født 1982): mellemlang (egen betegnelse) uddannelse; sikkerhedsvagt; forældre og bedsteforældre fra Århus.
- 9) Mia (født 1983): ungdomsuddannelse; ekspedient; forældre fra Århus; bedsteforældre af ukendt oprindelse for informanten.

Informanterne kan aldersmæssigt inddeles i tre kategorier som udtryk for tre forskellige generationer. Der er således tale om en ældre generation (Leif, Janne, Finn, Jan, Ole og Peter), en midaldrende generation (Lars) og en yngre generation (Bjarne og Mia).

For at gøre omgivelserne under interviewsituationen så naturlige og trygge som muligt fandt optagelserne for størstedelens vedkommende sted hjemme hos informanterne. Kun Peter blev interviewet på Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning. Da Peters sprogbrug indeholder flere lokale træk end nogen af de øvrige informanter, tyder de akademiske omgivelser imidlertid ikke på

at have påvirket ham. Samtalerne drejede sig i alle tilfælde om informanternes barndomsoplevelser og om forskellige seværdigheder i Århus. Selv om der således blev lagt op til en uformel og afslappet samtale, kan det ikke udelukkes at informanterne er blevet påvirket af interviewsituationen og af deres kendskab til optagelsernes sproglige formål.

3. Informanternes brug af lokale træk

I det følgende vil de lokale træk der af Nielsen (1953) og Jensen (1967) er blevet beskrevet som karakteristiske for byen, kun blive omtalt for så vidt som de anvendes af de medvirkende informanter. Som supplement hertil anvendes Bennike & Kristensen (1898-1912) og Jysk Ordbog. For hvert relevant træk præsenteres en procentstatistik over antallet af forekomster inden for de første 20 minutter af hvert interview.

3.1. Lydsystemet

3.1.1. Vokalkvalitet

Det mest udbredte og højfrekvente træk er den åbne udtale af skriftens *o* foran *r* i ord som *sort* ['sɑ̃d], *horn* ['hɑ̃n] og *gjorde* ['gjãå]. Da trækket formentlig er et yngre århusiansk fænomen der er kommet til byen fra Ning Herred (Nielsen 1953:226), er det fraværende i Jensens (1967) optegnelser fra begyndelsen af det 20. århundrede. Under opslagsordet *historie* i Jysk Ordbog kan man se at den åbne udtale er udbredt i hele Jylland. Med en gennemsnitlig frekvens på 98,8 % (162 ud af 164) kan denne udtalevariant betegnes som højfrekvent blandt alle informanterne i nærværende studie. Pauser angives med #:

Der er udsalg på århusiansk i midtbyen.

- (1) Mia: [ʔde sys jɑ 'e'nli de 'gʝå·å]
det synes jeg egentlig det **gjorde**
- (2) Finn: [jɑ ka 'gɔd 'li' ɔm # de hi'sdå'isgə 'å·hus]
jeg kan godt lide øhm # det **historiske** Århus
- (3) Janne: [jɑ 'hø' en 'liləbro·ɹ sɔm a 'fjå·dn 'å' 'ønrɔ æn 'mɑj]
jeg har en lillebror som er **fjorten** år yngre end mig

Kun to gange afviges der fra den lokale *o*-udtale. Når Ole en enkelt gang udtaler *tror* med et lukket *o*, kan det være kontekstuel betinget. Ved hjælp af en særlig vokalkvalitet og et stærkt tryk sætter han netop dette ord i fokus. Jans lukkede udtale af *port* skyldes formentlig ordets sjældne forekomst i informantens hverdagssprog.

Bortfald af tryksvagt *e* i udlyd er et næsten lige så frekvent træk. Da denne udtale i visse tilfælde også er almindelig i rigsdansk, skelnes der i det følgende mellem to forskellige typer. I det første tilfælde medfører bortfaldet normalt at den foregående lyd forlænges og bliver stavelsesdannende sådan at et ord som *ramme* udtales ['rɑmm̩]. Afgørende for at lyden [m] forlænges, er den høje grad af stemthed der også kendetegner lyde som [j w ɔ l n] (Brink & Lund 1974:25-26, 1975 I:206). Schachtenhaufen (2010) har påvist at også grænsen mellem ordets stavelser spiller en vigtig rolle for om det tryksvage *e* bortfalder til fordel for en forlængelse af den foregående lyd. Således bevares det tryksvage *e* normalt i ord som *cykle* og *salme* fordi de foregående lyde [l] og [m] er placeret i begyndelsen af en stavelse (Schachtenhaufen 2010:89). Den anden type af bortfald forekommer når det tryksvage *e* støder op til helt ustemte lyde som [s f d]. I disse tilfælde bortfalder *e* uden at den foregående lyd forlænges sådan som det kan eksemplificeres med *hente* og *kasse* nedenfor:

- (4) Peter: [sɔ ble han sænd 'ne' ɔ 'hænd 'dæn' 'dæ·ɹ kas mæ 'mað j̥]
så blev han sendt ned at **hente** den der **kasse** med mad i

Da bortfald af tryksvagt *e* er normalt i rigsdansk i forbindelse med stemte nabolyde der ikke indleder en ny stavelse (Schachtenhaufen 2010), indgår i nærværende undersøgelse kun ord med enten ustemte nabolyde eller stemte nabolyde i begyndelsen af en stavelse. Trækket

er højkfrekvent blandt både ældre, midaldrende og yngre informanter (1751 ud af 2005 = 87,3 %).

3.1.2. Konsonantkvalitet

Et af de særlig karakteristiske træk i Århus og store dele af Midt-østjylland er udtalen af rigsdansk [ð] som [i] i f.eks. *mad* ['mai] og *kød* ['køi] (Bennike & Kristensen 1898-1912:kort 50; Skautrup 1944:231; Nielsen 1953:226, 1959:80; Jysk Ordbog:K 4.1). Ingen af de medvirkende informanter anvender denne udtalevariant, men i dele af den ældre generation (Leif, Finn, Jan og Peter) forekommer der til gengæld fuldstændigt bortfald af *d* sådan som Jensen (1967:228) og Arboe & Hansen (2009:75) også har beskrevet det:

- (5) Peter: [vi sdo 'ɔb (...) pɑ # 'ed ælɔ 'annd 'ti:spɑn'd]
vi **stod** op (...) på # et eller andet **tidspunkt**

Trækkets gennemsnitlige frekvens ligger på 73,5 % (285 ud af 388).

Et træk der har frekventiel overvægt i den ældre generation, men som dog også anvendes af de midaldrende og yngre informanter, er den hårde udtale af skriftens *-et / -ed*. I stedet for det bløde *d* [ð] anvendes i de øst- og sydjyske dialekter det hårde *d* [d] (Bennike & Kristensen 1898-1912:kort 68). I Østjylland gælder denne udtalevariant både substantivernes bestemthedsendelse i neutrum (Jysk Ordbog:K 7.3), visse pronomener, adjektiver og substantiver som *hvilket* ['velgəd], *fremmed* ['fræmməd] og *måned* ['mɑ:nd] samt de svage verbers endelse i perfektum participium (Jysk Ordbog:K 6.1). En tilsvarende udtale af den svage præteritumsendelse *-ede* findes i både Øst- og Vestjylland (Jensen 1967:232; Jysk Ordbog:K 6.1):

- (6) Peter: [no:n 'gɑnn vɑ vi 'ty:ɔ 'bɔ:ɪn 'sɑmld ,eg ɔ 'sɔ sbelld
nogle gange var vi tyve børn **samlet** ikke og så **spillede**

vi 'foðbɔl']
vi fodbold

- (7) Jan: [mæn sɔ 'li: 'plusli sɔ lɑ:ɔd di de 'ɔm']
men så lige pludselig så **lavede** de det om

I forbindelse med skriftens *-et / -ed* er udtalevarianten $[-əd]$ temmelig frekvent blandt de ældre informanter (345 ud af 459 = 75,2 %). Præteritumsendelsen *-ede* udtales derimod kun i 46,8 % af tilfældene (65 ud af 139) med det hårde *d*. De midaldrende og yngre informanter anvender trækkene lavfrekvent (33 ud af 172 = 19,2 % resp. 2 ud af 39 = 5,1 %).

3.2. Prosodi

3.2.1. Stødforhold

Ifølge Brink & Lund (1975 II:513) kan der i alle danske dialekter med stød forekomme et særligt stød i forbindelse med trykssvage, enklitiske pronomener som følger efter trykstærke præpositioner eller verber på kun én stavelse. Den stødfulde udtale kan opstå hvis der efter vokalen i enten præpositionen eller verbet følger en stemt lyd, enten i ordet selv eller i pronomenet. I sin århusianske families sprog har Jensen (1967:210) også fundet dette træk. Traditionelt set indebærer enklisestødet hiat sådan som det er tilfældet i eksempel (8) hvor pronomenets *d* falder bort sådan at vokalerne i verbet og pronomenet støder sammen:

(8) Peter: [*ja # 'sɔ'n 'vø'əd 'dæn'gəŋ'*]
ja # sådan **var det** dengang

Imidlertid forekommer enklisestød også uden hiat (Brink & Lund 1975 II:511-512):

(9) Bjarne: [*ja # de 'gɔɹ' jə*]
ja # det **gør jeg**

Af nærværende studies informanter anvendes enklisestød sporadisk uafhængigt af alder med en gennemsnitlig frekvens på 38,2 % (21 ud af 55). Da enklisestød med hiat også kan forekomme i rigsdansk foran *den*, *det* og *at*, skelnes der mellem de fællesdanske og de jyske varianter. Ud af de i alt 21 forekomster er 9 (42,9 %) fællesdanske og 12 jyske (57,1%). Et så lille statistisk grundlag kan dog ikke bruges som pejlemærke for trækkets resistens.

Også i andre ord som *gulv* ['gʌlʷ], *lejlighed* ['læj'li,hej'e'] og *mulig* ['mu'li] kan man i Århus høre et særligt stød der skyldes dialektal påvirkning (Jensen 1967:210):

- (10) Jan: [i di 'aŋŋ 'daɾa hɑ de 'væ:ɔd 'sɔ'n 'møjɔd kɑmə'rø'dli
i de unge dage har det været **sådan** meget kammeratligt
vi 'fɛsgəd 'møjɔd 'sɑm'm ɔ # ɔ # ku 'snɑg ɔm 'ɑl'
vi fiskede meget sammen og # og # kunne snakke om alt
'mu'li]
muligt

Ligesom oprindelsen af disse særlige stød er fællesjysk (Bennike & Kristensen 1989-1912:særkort), er den stødfulde udtale af ord som *gulv*, *lejlighed*, *mulig* og *sådan* i dag udbredt i størstedelen af Jylland (Den Store Danske Udtaleordbog 1991:582, 846, 945, 1351). Fordi adverbiet *sådan* anvendes meget hyppigt og med en stort set konsekvent stødfuld udtale (318 ud af 327 = 97,2 %), opfattes dette ord i sig selv som særlig karakteristisk for byens sprog. I rigsdansk udtales *sådan* enten helt uden stød eller med stød på *n* (Den Store Danske Udtaleordbog 1991:1351; Nielsen 1998:56). Udtalen af de øvrige ord svinger meget på tværs af aldersgrænser (43 ud af 82 = 52,4 %).

Også i forbindelse med visse verber bøjet i præsens og perfektum participium indsætter man i Århus et stød (Jensen 1967:211-212). Dette stød forekommer i større eller mindre omfang i dialekterne i Øst-, Nord- og Sydjylland i f.eks. *kender*, *kalder* og *lavet* (Bennike & Kristensen 1898-1912:kort 75, kort 88):

- (11) Finn: [jɑ ka jo 'gɔd 'li' ad jɑ 'kæn'ɔ dŋ # jɑ 'kæn'ɔ ɸy'n
jeg kan jo godt lide at jeg **kender** den # jeg **kender** byen
,eg]
ik'

- (12) Jan: [vi 'hɑɾɑ 'de vi 'kɑl'ɔ en 'lilə 'gɑ']
vi havde det vi **kalder** en lille gård

- (13) Finn: [*'de 'va jα hα 'law'ʊd ,eg]*
 det er hvad jeg har **lavet** ik'

I statistikken er de forskellige verber i henholdsvis præsens (10 ud af 28 = 35,7 %) og perfektum participium (12 ud af 24 = 50 %) kun medtaget en gang hver uanset hvor mange gange de forekommer. Begge de to stødudtaler ser ud til primært at høre hjemme i den ældre generation, men statistikken er ikke omfangsrig nok som grundlag for en sikker vurdering.

Afviselser fra den rigsdanske udtale kan man desuden høre i visse substantiver og verbalformer der i både Øst- og Vestjylland er stødløse (Nielsen 1953:226; Ejlskjær 1964:45; Jensen 1967:213-216). Omfattet af denne stødregel er substantiver med oprindeligt korte vokaler som *brev* og *vej* samt infinitivformer af verber som *betale* og *fortælle*. I modsætning til alle jyske dialekter nord for stødgrænsen fik oprindelige tostavellesord i rigsdansk et såkaldt nystød i forbindelse med tilføjelsen af præfikser som *be-* og *for-* i 1400-tallet (Hansen 1943:117-130; Sørensen under udg.). Af eksempel (17) fremgår det at informanterne i nærværende undersøgelse også anvender stødløse præteritumsformer:

- (14) Ole: [*ɔ 'sɔ flødð jα 'en' 'hæ'ɹ # pɑ 'asgʋɑj]*
 og så flyttede jeg ind her # på Ask**vej**
- (15) Lars: [*'de dα a de 'fe'ð ve 'å:hʊs 'de 'aɹ de a jo en 'småg by'*]
 det der er det fede ved Århus det er det er jo en smuk by
- (16) Jan: [*va 'me'ɔ ka jα fɔ'tæll]*
 hvad mere kan jeg **fortælle**
- (17) Janne: [*da 'jα 'sɔ'n frɑ fɔ:sdə 'klasə be'gønd ɔ kɔmmɪ 'jæm'*]
 da jeg sådan fra første klasse **begyndte** at komme hjem

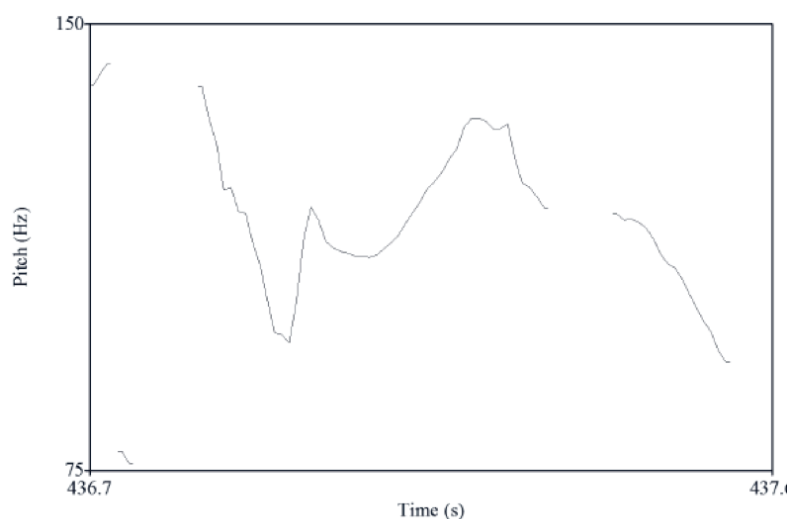
Med en gennemsnitlig frekvens på 90,7 % er den stødløse udtale højfrekvent blandt alle informanterne (117 ud af 129 = 90,7 %).

3.2.2. Tonemønster

Kyst (2008) har undersøgt det århusianske tonemønster i forskellige typer af trykgrupper. En trykgruppe defineres som forbindelsen mellem

1

(18) Lars: [...] al - drig gå - et ar - bejds - løs
[lø's]

I perceptionsstudier viser tonemønstret sig netop at være det træk som folk har nemmest ved at genkende når de skal vurdere en stemme som enten jysk eller københavnsk (Kristiansen et al. 2011).

3.3. Morfologi

3.3.1. Adjektiver

Udeblivende bøjning af attributive og prædikative adjektiver i neutrum er udbredt i størstedelen af de jyske dialekter (Bennike & Kristensen 1898-1912:kort 83; Jysk Ordbog:K 7.4):

- (19) Peter: [ˈja.m.hanlɔɔ ɔ # dɑ hanld mæ ˈgɑml ˈjaˈm ɔ
jernhandlere øh # der handlede med **gammelt** jern og
ˈsgrɔd]
skrot

At Retskrivningsordbogen (2012:984-986) angiver valgfrihed mellem en form med og uden *-t* i forbindelse med adjektiver på *-ig* og *-lig* som *grundig* og *utrolig* anvendt som grads-, tids- eller holdningsadverbialer, betyder at sådanne adjektiver også kan forekomme ubøjede i rigsdansk. Kun øvrige adjektiver indgår derfor i statistikken der viser at trækket anvendes i forskellig grad i alle aldersgrupperne med en gennemsnitlig frekvens på 31,2 % (24 ud af 77).

3.3.2. Verber

Som det blev vist i afsnit 3.1.2, har de svagtbøjede verber i perfektum participium endelsen *-et* der i de fleste tilfælde udtales med et hårdt *d* [d] i modsætning til den rigsdanske variant med blødt *d* [ð]. Denne endelse går tilbage til den oprindelige neutrumsform i singularis *-it* / *-et* / *-æt* der i løbet af 1800-tallet og 1900-tallet blev rigsdansk norm for både svage og stærke verber (Brøndum-Nielsen 1973:203-204; Brink & Lund 1975 II:662). I størstedelen af de jyske dialekter er det for de stærke verbers vedkommende derimod den maskuline og feminine singularisform *-in* / *-en* / *-æn* der er overleveret fra gammeldansk (Bennike & Kristensen 1898-1912:kort 84; Skautrup 1944:274; Jensen 1967:235). I dialekterne i omegnen af Århus drejer det sig om verberne *binde*, *blive*, *bringe*, *byde*, *drage*, *drikke*, *drive*, *fare*, *finde*, *fise*, *flyve*,

fornemme, fryse, fyge, give, glide, gnide, gribe, gå, hjælpe, hugge, kløve, knibe, komme, krybe, lyve, løbe, pibe, prikke, ride, rive, skride, skringe, skrive, skære, slibe, slippe, slå, snige, spinde, springe, sprække, stige, stjæle, stryge, stå, svede, svinde, sværge, tage, tie, træde, tvinde, tvinge, tærse, vinde, vride og være (Lyngby 1863:74-87; Kristensen 1942:12-21; Jensen 1956:53-57). Den dialektale bøjningsform på *-en* anvendes kun af de ældre og midaldrende informanter inden for en lille gruppe af verber i form af *blive, finde, komme* og *trække* med en gennemsnitlig frekvens på 20 % (32 ud af 160):

(20) Finn: [man få 'trågŋ 'nåð 'ne' ɔwɔ 'høðd 'på sɔ]
man får **trukket** noget ned over hovedet på sig

(21) Janne: [sɔm a. 'ble:en halfæm's]
som er **blevet** halvfems

Da over halvdelen af de stærke verber i perfektum participium blandt alle informanterne realiseres med den østjyske, hårde udtale af endelsen *-et* ligesom de svage verber (94 ud af 176 = 53,4 %), udgør den rigsdanske udtale med blødt *d* kun 28,4 % af tilfældene (50 ud af 176). I en undersøgelse af stærke verbers perfektum-participium-endelser blandt tre forskellige generationer af informanter fra Odder konkluderer Jensen & Maegaard (2010:42-43, 50) både at forekomsten af *en*-former falder fra den ældste til den yngste generation, og at frekvensen er højest ved verber med bøjningsbetinget vokalskifte i stammen som i *trække – trukket* og *blive – blevet*. At de to yngste århusianske informanter Bjarne og Mia overhovedet ikke anvender endelsen *-en*, kan derfor sandsynligvis tilskrives en kombination af deres alder og det forhold at kun et resp. to af de relevante verber forekommer i deres sprog.

4. Det århusianske bysprogs forhold til standardiseringsprocessen

På baggrund analysen ovenfor kan man betegne flere af trækkenes frekvens som aldersbetinget på den måde at de ældre informanters sprogbrug er mest lokalfarvet. Nedenfor fremgår det om et træk anvendes højfrekvent (H = 70 % - 100 %), middelfrekvent (M = 40 % - 60 %) eller lavfrekvent (L = 1 % - 30 %) af de forskellige informanter, eller om det slet ikke forekommer (-):

Informant	Leif	Janne	Finn	Jan	Ole	Peter	Lars	Bjarne	Mia
Træk									
1) Åbent <i>o</i> foran <i>r</i>	H	H	H	H	H	H	H	H	H
2) Bortfald af tryksvagt <i>e</i> i udlyd	H	H	H	H	H	H	H	H	H
3) Bortfald af <i>d</i>	H	–	H	H	–	M-H	–	–	–
4) Hård udtale af <i>d</i> i endelsen <i>-et</i> / <i>-ed</i>	M-H	M-H	H	H	M-H	H	L	L	L
5) Præteritum af svage verber på <i>[-əd]</i>	M	L	M	M-H	L	M-H	L	L	–
6) Enklisestød	M	–	L	M	–	H	L	L-M	0/0
7) Særlige stød	M	H	M	M	M	H	M	L	M-H
8) Stød i <i>sådan</i>	H	H	H	H	H	H	H	H	H
9) Stød i præsens	–	–	H	H	M-H	M	L	L	–
10) Stød i perfektum participium	H	H	H	0/0	0/0	M-H	L-M	–	0/0
11) Stødløse ord	H	H	H	H	H	H	H	H	H
12) Udeblivende bøjning af adjektiver i neutrum	L-M	–	L-M	M	M	M	–	L-M	–
13) Perfektum participium af stærke verber: <i>-en</i>	L-M	L	L-M	L	L	L	L	–	–
<i>-et</i> <i>[-əd]</i>	M	H	L-M	M	M	H	M	H	–
<i>-et</i> <i>[-əd]</i>	L	L	L-M	L	M	–	M	–	H

Tabel 1. Trækkenes frekvens

Selv om der tegner sig et overordnet billede af et stadig mere rigsdansk sprog i Århus, er der en lille gruppe af træk som anvendes højfrekvent af alle de medvirkende informanter. Man kan således med sikkerhed karakterisere den åbne udtale af *o* foran *r*, bortfald af tryksvagt *e* i udlyd, stød i adverbiet *sådan* og udeblivende stød i visse andre ord som resistente træk. Med forbehold for det begrænsede statistikgrundlag kan man sige at dialektudtyndingen ser ud til at fortsætte uhindret ligesom det har været tilfældet siden slutningen af 1800-tallet og med særlig stærk hastighed fra omkring 1960 (Pedersen 2003:22). Selv om de højfrekvente træk ikke er mange, er de til gengæld så udbredte at de også optages af indvandrere som flytter til byen sådan som Christensen (2012: 159-174) har vist det. Disse forhold tyder på at der gælder en temmelig fast regional norm.

Når man taler om en ny igangværende standardiseringsproces, skyldes det at det rigsdanske udgangspunkt har flyttet sig fra konservativt københavnsk (tidligere kaldet højkøbenhavnsk) til moderne københavnsk (tidligere kaldet lavkøbenhavnsk) (Pedersen 2009:59). Som Mattheier (1997:7) og Pedersen (2009:58) forklarer, etableredes de fleste standardtalesprog i Europa i løbet af 1800-tallet og 1900-tallet med udgangspunkt i en nationalt orienteret elites sprogbrug. En efterfølgende generel tendens til et mere moderne og mindre konservativt normideal har i nyere tid igangsat forskellige restandardiseringsprocesser. I Danmark menes standardiseringens ideologiske udgangspunkt at have flyttet sig fra uddannelsesinstitutionerne til de moderne medier som i høj grad inddrager unges sprogbrug (Pedersen 2009:59; Grondelaers & Kristiansen 2013:26-27). Sprogudviklingen i Danmark er således stadig styret af et fælles normideal, men i modsætning til tidligere er idealet formet af en antiautoritær og inkluderende tankegang. Man kunne derfor forestille sig at de overleverede århusianske træk efterhånden godt kan accepteres som en del af det nye normideal, og at de på den måde kan fortsætte som regionale varianter i fremtidens Århusprog.

Litteratur

- Arboe, Torben & Inger Schoonderbeek Hansen (2009): Århusiansk – byens sprog før og nu. i: Simon Borchmann, Stefan Iversen, Mette Kunøe & Per Stounbjerg (udg.) *Århushistorier. Fra bjerget til byen* 4. Århus: Aarhus Universitetsforlag. 71-85.
- Bennike, Valdemar & Marius Kristensen (1898-1912): *Kort over de danske folkemål med forklaringer*. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Brink, Lars & Jørn Lund (1974): *Udtaleforskelle i Danmark. Aldersbestemte – geografiske – sociale*. København: Gjellerup.
- Brink, Lars & Jørn Lund (1975): *Dansk Rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København I-II*. København: Akademisk Forlag & Gyldendal.
- Brøndum-Nielsen, Johannes (1973): *Gammeldansk Grammatik VIII. Verber III. Konjugationsformernes Udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Christensen, Mette Vedsgaard (2012): 8220, 8210. *Sproglig variation blandt unge i multietniske områder i Aarhus*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Den Store Danske Udtaleordbog* 1991 = Brink, Lars, Jørn Lund, Steffen Heger & Jens Normann Jørgensen (1991): *Den Store Danske Udtaleordbog*. København: Munksgaard.
- Ejskjær, Inger (1964): Regionalsprog og lokalt vestjysk regionaldansk. i: *Danske Folkemaal* 18, tillæg. 7-50.
- Gregersen, Frans, Jon Albris & Inge Lise Pedersen (1991): Data and Design of the Copenhagen Study. i: Frans Gregersen & Inge Lise Pedersen (eds.): *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: C.A. Reitzel. 5-43.
- Grondelaers, Stefan & Tore Kristiansen (2013): On the need to access deep evaluations when searching for the motor of standard language change. i: Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (eds.): *Language (De)-standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus. 9-52.
- Hansen, Aage (1943): *Stødet i dansk*. København: Munksgaard.
- Jensen, Anker (1898): Sproglige forhold i Åby sogn, Århus amt. i: *Dania* 5. 213-231.
- Jensen, Ella (1956): *Houlbjergmålets Bøjningslære*. København: J.H. Schultz.
- Jensen, Ella (1967): Om Sproget i Århus 1900-1910. i: *Dialektstudier* 2. 197-270.
- Jensen, Torben Juel & Marie Maegaard (2010): Hvor er *bleven* blevet af? Præteritum participium af stærke verber i Jylland. i: *Danske Talesprog* 10. 34-56.

- Jysk Ordbog*: www.jyskordbog.dk
- Kristensen, Marius (1942): *Udsagnsordenes bøjning i egnen nord for Århus*. København: J.H. Schultz.
- Kristiansen, Tore, Marie Maegaard & Nicolai Pharao (2011): Det er intonationen, vi hører det på: Perceptionsstudier i genkendelse af moderne dansk med henholdsvis jysk og københavnsk aksang. i: Torben Arboe & Inger Schoonderbeek Hansen (udg.): *JYSK, ØMÅL, RIGSDANSK mv. Studier i dansk sprog med sideblik til nordisk og tysk. Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen udgivet på Viggo Sørensens 70-års dag den 25. februar 2011*. Århus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Nordisk Institut, Aarhus Universitet. 207-224.
- Kyst, Bodil (2008): Trykgruppens toner i århusiansk regiolekt. i: *Danske talesprog* 9. 1-64.
- Lyngby, K. J. (1863): *Udsagnsordenes bøjning i jyske lov og i den jyske sprogart*. København: F.H. Eibe.
- Mattheier, Klaus J. (1997): Über Destandardisierung, Umstandardisierung und Standardisierung in modernen europäischen Standardsprachen. i: Klaus J. Mattheier & Edgar Radtke (Hrsgg.): *Standardisierung und Destandardisierung europäischer Nationalsprachen*. Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang. 1-9.
- Nielsen, Bent Jul (1998): Talesprogsvariationen i Århus – en sociolingvistisk redegørelse og en sammenligning med sproget i Odder. i: *Danske folkemål* 40. 51-78.
- Nielsen, Niels Åge (1953): Dialekt, jargon og vulgærprog i Århus. i: Vagn Dybdahl, Bernhard Jensen & Emanuel Sejr (udg.): *Seksten Århusrids. Tilegnede Svend Unmack Larsen 23. september 1953*. Århus: Universitetsforlaget i Aarhus. 225-240.
- Nielsen, Niels Åge (1959): *De jyske Dialekter*. København: Gyldendal.
- Pedersen, Inge Lise (2003): Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900-2000. i: *International Journal of the Sociology of Language* 159. 9-28.
- Pedersen, Inge Lise (2009): The social embedding of standard ideology through four hundred years of standardisation. i: Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia Quist & J. Normann Jørgensen (eds.): *Language attitudes, standardization and language change – perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus. 51-68.
- Petersen, Kathrine Thisted (2013): Lokalt regionalsprog eller regionalt rigssprog? - en undersøgelse af Århusdansk. i: *Nydanske Sprogstudier* 45. 9-47.

- Retskrivningsordbogen* 2012 = Jervelund, Anita Ågerup, Jørgen Schack, Jørgen Nørby Jensen & Margrethe Heidemann Andersen (2012): *Retskrivningsordbogen*. 4. udgave. København: Alinea.
- Schachtenhaufen, Ruben (2010): Schwa-assimilation og stavelsesgrænser. i: *Nydanske Sprogstudier* 39. 64-93.
- Skautrup, Peter (1931): Jacob Madsens dansk. i: Christen Møller & Peter Skautrup (udg.): *Jacobi Matthie Arhusiensis. De literis libri duo* II. (*Acta Jutlandica* III,1). 67-98.
- Skautrup, Peter (1944): *Det danske Sprogs Historie* I. *Fra guldhornene til Jyske lov*. København: Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag.
- Sørensen, Viggo (under udg.): Lyd og prosodi i de klassiske danske dialekter. i: Ebba Hjort, Henrik Galberg Jacobsen & Bent Jørgensen (udg.): *Dansk Sproghistorie*.